

HZ. PEYGAMBER'İN MÜNÂFIKLARA KARŞI TAKİP ETTİĞİ SİYÂSET

Dr. İbrahim CANAN

1. MÜNÂFIKLARIN TAVSİFİ

Münâfık kelimesi, arabcadan dilimize geçmiştir. Bu geçiş sırasında diğer bâzı kelimelerde olduğu gibi, aslî mânâsını değiştirmemiştir. Münâfık kelimesi, kalbi ile kâfir olduğu hâlde diliyle müslüman gözüken kimseye itlâk olunur¹. Dilimizde bu mânâdan başka bir de beşerî münâsebetlerinde, iki yüzlülük edenlere de münâfık denmektedir. her hâl ü kârda bizim için kelimenin semantik tahlili çok ehemmiyetli değildir.

Hz. Peygamber hicretle Medine'ye geldiği zaman orada başlıca üç gurup insan vardı:

- 1 — Müslüman Arablar.
- 2 — Müşrik Araplar.
- 3 — Ehl-i Kitap olan Yahû-

diler ve çok az miktarda hıristiyanlar.

Resûlullâh'ın (Aleyhisselâtu vesselâm) Medine'ye yerleşip, oradaki müslümanları siyâsî bir teşkilâta kavuşturarak, devlet reisliği pozisyonunu fiilen kazanmasından itibaren, yeni bir gurubun daha yavaş yavaş teşekkül ettiğini görüyoruz. Bu sonuncu gurup Münâfıklardır ve burada esâs konumuzu teşkil etmektedir.

Şu hâlde, burada dikkati çekeceğimiz ilk mühim nokta, münâfikların ortaya çıkmasına sebep olan asîî âmildir ki, kaynaklarımızın ifâdesinden bu âmilin, Hz. Peygamber'in (A.S.) Medine'ye de kazandığı siyâsî nüfûz ve kurduğu siyâsî hâkimiyet olduğunu anlıyoruz. Nitekim başta Buhârî ve Müslim olmak üzere, târihî kaynaklarımızın ittifakla² belirt-

(1) Müncid, Beyrut, 1956, N.F.K. maddesi, s. 828.

(2) Taberî, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk (Fransızca tercümesinden, Çev. M. Herma, Zotenberg, Chronique, Paris, Maisonneuve 1958, 3, 75; İbnu Hişâm, Siret, Kâhire, 1963, s. 326; Müslim, Kâhire, 1955, Cihâd 116; Buhârî, Beyrut, târihs İsti'zân 20.

tiklerine göre, dâhili kavgalardan yorgun ve bitkin düşen Medineliler, aralarında anlaşarak Abdullâh İbnu Übey İbni Selûl'ü Medîne'ye kiral yapmaya karar vermişler, başına koyacakları altundan mâmûl kırâliyet tâcını kuyumculara sipâriş bile etmişlerdi. Ancak, Abdullâh'ın tahta geçme hayâlleri, Hz. Peygamber'in (a.s.) hicret ile ebedî olarak suya düştü. Zirâ Resûlullâh Medîne'ye gelince, Muhâcir ve Ensâr'dan bütün müslümanlar O'nun etrâfında toplanmışlardı. İbnu Hişâm'ın tasrîhine göre, Abdullâh İbnu Übey, müslüman olan çevresinin kendini terkederek Hz. Peygamber'in yanında yer alması sonucu, yalnız kaldığını görünce istemiye istemiye o da müslüman oldu. Buhârî'nin bir rivâyetinde, Abdullâh İbnu Übey ve adamlarının ihtidâsı Bedir harbinden sonra vukûa gelmiştir.

Kaynaklarımızda bunların sayısı hakkında kesin bir rakama raslanmaz ise de, Uhud harbi sırasında Hz. Peygamber'in 1000 kişilik ordusunun üçte biri, Abdullâh İbnu Übey'e tâbi olarak savaş meydanını terketmesi, Medîne siyâsî hayatındaki ağırlıkları hakkında bir fikir verebilir ki, bu küçümsenmeyecek bir durumdur.

Şüphesiz, Münâfikların hepsinin durumu aynı değildi. Bunlardan bir kısmı liderlik pozisyonları ve oynadıkları faal rolleriyle şöhret kazanmış olmasına rağmen, büyük ekseriyet akrabâlık, müttefiklik, mevlâlık gibi çeşitli sebeplerle, körü körüne bunlara uyan sıradan kimselerdi.

İçi ile dışı bir olmayan kimseler için, kullanılan umûmî mânâ-

sıyla Hz. Peygamber devrindeki münâfiklar, sâdece Abdullâh İbnu Übey etrâfında toplanmış olan, Medîne'nin yerli Araplarının teşkil ettiği mâlûm gurub anlaşılmalıdır. Münâfikların büyük kısmını bunlar teşkil etmekle berâber, Yahûdiler ve Bedeviler arasında da münâfiklar mevcuttur. İbnu Hişâm, Yahûdî münâfikların (İslâmı küçük düşürmek, müslümanların moralini bozmak, müşriklerin ihtidâlarını önlemek gayesiyle) sabâhleyin müslûmân olup, ("biz bunu beğenmedik, iş yokmuş" vs. diyerek) akşama tekrâr eski dinlerine rücû ettiklerini bildirir³. Bedevî; yâni göçebe hayâtı yaşayan çöl Arapları arasındaki münâfiklardan da, Kur'ân'ı Kerîm söz etmektedir: "Çevrenizdeki bedevilerden bir takım münâfiklar vardır ki, onlar nifak üzerinde idman yapmışlardır. Sen bunları bilmezsin, onları biz biliriz..."⁴.

Her hâl ü kârda, hangi gruptan olursa olsun, bütün münâfiklar, hemen hemen aynı vasıfları taşımaktadır. Kur'ân'ın ifâdesiyle bunlar, "ağızlarıyla kalplerinde olmayanı söyleyen"⁵, müslümanlarla birlikte olunca mü'min olduklarını beyân edip şeytanlarıyla baş başa kalınca da, onlara: "Emîn olun biz sizinle berâberiz, Biz (müslümanlarla) alay edicileriz"⁶ diyen kimselerdir. Mekkeli müşrikler, Hz. Peygamber'e muhâlefetlerini, atalarından intikâl eden dinî ve kültüre İdeğerleri söz konusu ederek yürüttükleri hâlde, bunlar daha ziyâde kaybedilmiş siyâsî nüfûzun özlemi ile hareket ediyorlardı. Az sonra kaybedeceğimiz misâllerden bu husus anlaşılacaktır.

(3) İbnu Hişâm, s. 369.

(4) Kur'ân, Tevbe: 9, 101.

(5) Kur'ân, Âl-i İmrân: 3, 167.

(6) Kur'ân, Bakara: 2, 14.

2. FAALİYETLERİNİN MUHTEVÂSİ

Faaliyetleri, umûmiyetle müslümanlar arasına nifak ve ayrılık sokucu fikirler atmaya, Hz. Peygamber'i (A.S.) mü'minler nazarında küçük düşürmeye mâtûfdu. Bu yıkıcı ve muzır faaliyetleri, bir çok defalar Hz. Peygamber'e intikâl etmiştir. Kendisine ulaşan her bir şikâyete Hz. Peygamber kulak veriyor, şikâyet edilenleri sorguya çekiyordu. Fakat bunlar suçlarını inkâr ediyor, kelime-i şehâdet getirerek müslümân ve mü'min olduklarını tekrârlıyorlar, Hz. Peygamber'e bunlar da risâletini te'yîd eden vasfıyla; yâni Yâ Resûlallâh, Yâ Nebiyyallâh diye hitâbediyorlardı.

Hız. Peygamber'e sık sık onlar hakkında gelen vahiyler, durumlarını beyân ediyor, haklarındaki şikâyetleri inkârlarına rağmen te'yîd ediyordu. Hz. Peygamber onlara karşı, sabır, müsâmaha ve afla mukâbele ediyordu. Onlara karşı tâkip edilmiş olan nebevî siyâset ilanlamak için, onların bâzı faaliyetlerini ve buna mukâbil gösterilen reaksiyonu bâzı misâller dâhilinde görmemiz gerekmektedir:

A. HZ. PEYGAMBER'İ KÜÇÜK DÜŞÜRÜCÜ FAALİYETLER

Resûlullâh'ı, mü'minler ve diğer kimseler nazarında küçük düşürmek için karşılarına çıkan her fırsatı değerlendirme yoluna gitmişlerdir. Uhud harbine giderken Hz. Peygamber, Mirbâ İbnu Kazıyy'in bahçe duvarından atlamıştı ki Mirbâ: "Ey Muhammed, eğer sen gerçek bir peygamber olsaydın, benim duvarımı atlamak sana helâ olmazdı" der. Yerden bir avuç toprak alarak

ilâve eder: "Allâh'a yemin ederim, eğer şu toprakla başkalarını rahatsız etmeyeceğimi bilsem sana atardım." Hz. Peygamber'in yanındakilerden bir gurup, herifi öldürmek için üzerine atılırlarsa da Hz. Peygamber: "Bırakın o körü, o kalbi de basireti de görmeyen adamı." der ve tecâvüze mâni olur⁷. Ancak Hz. Peygamber'in müdâhalesinden önce Saad İbnu Zeyd'in, vâki bir darbesini yemiş bulunur⁸.

Meşhûr İfk hâdisesini hepimiz biliriz. Hz. Peygamber'le askerî bir sefere katılan Hz. Ayşe, bir konak sırasında ihtiyâcı için bulunduğu yerden uzaklaşır. Dönüşünde kolyesinin kaybolduğunun farkına vararak tekrâr aramaya çıkar. Bu sırada Hz. Peygamber (a.s.) Hz. Ayşe'nin yokluğunu fark etmeksizin hareket emri verir. Dönüşünde ordugâhı boş bulan Hz. Ayşe, olduğu yerde beklemeye başlar —ki vakit gecedir—. Sabahleyin Hz. Peygamber'in ger igözcülerinden bir asker (Safvân İbnu Mucattal) Hz. Ayşe'yi orada görür ve devesine bindirerek orduya ulaştırır.

Ancak bu durum, münâfıkların reisi durumunda olan Abdûllah İbnu Übey'e güzel bir fırsat vermiştir. Safvân'ı, Hz. Ayşe'yi getirir görünce: "Ayşe bu yaptığı işte mâzûrdur, zirâ Safvân Muhammed'e nazaran daha genç ve daha yâkışıklıdır" diye bağırır⁹. Hâdisé son derece büyür, Hz. Peygamber Hz. Ayşe hakkında tahkikat açar. Huzursuzluk, Muhâcir ve Ensâr'ı bizzât Hz. Peygamber'in huzûrunda mescidin içerisinde birbirine düşürüp, silâha sarılma derecesine ulaşacak bir vüsat ve karakter alır. Meselelerin bir iftirâdan ibâret olduğunu te'yîd eden âyet¹⁰ gelinceye

Hız.
PEYGAMBER'İN
MÜNÂFIKLARA
KARŞI
TAKİP ETTİĞİ
SİYÂSET

DIYANET
DERGİSİ
CİLT: XVI
SAYI: 4

TEMMUZ
AĞUSTOS
1977

(7) İbnu Hişâm, s. 367.

(8) A.e., s. 585.

(9) Taberî: 3. 78.

(10) Kur'an, Nûr: 24, 11.

kadar büyük ızdıraplar yaşanır¹¹.

Hendek harbi de, münâfıklara Hz. Peygamber'i küçük düşürecek, risâletinden şüphe ettirecek faaliyetler için bir başka fırsat olmuştı. Muhâsara uzayıp Medîne dâhilinde bâzı sıkıntılar zuhûr etmeye başlamıştı ki, şu sözler iyaymaya başladılar: "Muhammed bize Bizans'ın ve İrân'ın hazinelerini yemeyi vâdediyordu, halbuki şimdi hiçbirimiz helâya bile gitmek için kendisini emniyette hissetmiyor."¹² Bu faaliyetleri üzerine de bir âyet gelerek onları kınamış ve teşhir etmiştir¹³.

Tebük seferi esnâsında bir konaklama ânında, Hz. Peygamber'i ndevelerinden biri kaybolmuş, bütün aramalara rağmen bulunamamıştı. Münâfıklar hemen harekete geçip: "Eğer Muhammed bir peygamber olsaydı, devesinin nerede olduğunu bilirdi" demeye başladılar. Bu sözleri Hz. Peygamber'e ulaştınca, Resûlullâh: "Ben ancak Allâh'ın bana bildirdiğini bilebilirim, şimdi haber veriyorum: devem falanca vâdide, yuları bir ağaca takılı vaziyettedir, gidip arayın." der. Derve dediği yerde ve tavsif ettiği vaziyette bulunur¹⁴. Bu çeşitten başka misâller mevcuttur.

B. KRİTİK ANLARDA TERKETME

Münâfıkların bir diğer faaliyeti, kritik anlarda müslümânları terkederek zayıf düşürmeye mâ-tûftu. Birinci defâ Uhud savaşı için Müslüman ordusu Medîne'den çıkar çıkmaz "Hz. Peygamber tecrübeli olan kendilerini değil, tecrübesiz olan gençleri din-

liyor, onların sözlerine göre hareket ediyor" bahanesiyle orduyu terkettiler⁵. Böylece, 1000 kişilik ordu 700'e düşmüştü. İslâm ordusunun uğradığı başarısızlığa bu durum her hâl ü kârda etki etmiş olmalıdır.

Kezâ Hendek savaşı için hazırlık çalışmalarından olmak üzere, hendekler kazılırken müslümanları çeşitli yollara baş vurarak oyalayıp, çalışmalarını geciktirme gayretlerinden başka, bizzât kendileri Hz. Peygamber'den izin almaksızın işi bırakıp habersizce evlerine dönüyorlardı¹⁶. Kezâ, Hendek savaşı sırasında, müslümanlar şehirde muhâsara edilmiş durumda iken, savaşı terk etmek için mantıksız bahaneler uydurarak Hz. Peygambere baş vuruyorlardı. Mesâlâ: "Evlirimize gitmek için bize izin ver, zirâ evlerimiz müdâfaasızdır" diyorlardı¹⁷. Kur'ân-ı Kerim bu mürâcaatlardaki hakiki gâyenin "kaçmak"¹⁸ olduğunu bildirmektedir.

Bizanslılara karşı bir nevî kuvvet gösterisi yaparak, bütün Ortadoğu ve Arap yarımadasında müslümânların moralini takviye etmek, muhâlif ve mütereddidler üzerinde sindirme tesiri sağlamak gâyesini güden Tebük seferine Hz. Peygamber (a.s.), bütün müslümanların katılmasını istiyor, daha önceki seferlerin hiç birinde olmayan bir ısrarla, sayıca mümkün merteye çokluğa ehemmiyet veriyordu. Abdullâh İbnu Übey, Yahûdî ve Araplardan müteşekkil müttefikleriyle birlikte, sefere katılmak üzere hazırlığa başladı ve Seniyyetü'l-Vedâ' tepesine kamp kurdu. Fakat,

(11) Buhâri, Meğâzi 36 (Hadisu'l-İfk).

(12) İbnu Hişâm, s: 365.

(13) Kur'ân, Ahzâb: 33, 12.

(14) Taberî: 3, 167.

(15) İbnu Hişâm: s. 584; Vâkidî, Meğâzi, Oxford, 1966, 1, 219.

(16) İbnu Hişâm, s. 701.

(17) A.e.: 367, 707.

(18) Kur'ân, Ahzâb: 33, 13.

Hız. Peygamber (a.s.) yola çıkar çıkmaz oldukları yerde kalıp, sefere katılmadılar¹⁹.

C. MORAL BOZUCU NİFAK HAREKETLERİ

Pek o kadar mühim olmamakla beraber, huzursuz edici ve moral bozucu diğer bâzı hâdiseler daha zikredeceğiz. Bu misâller de bize, onların Hz. Peygamber'e olan muhâlefetlerinin şiddetini göstereceği gibi, Hz. Peygamber'in bunlar karşısında tâkip ettiği, temel ve esâsı müsâmaha olan politikasını daha iyi takdir etmeye imkân verecektir.

Tebük seferine çıkarken Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi Medîne'de bırakmıştı ki münâfıklar, hemen kendisini ziyâret ederek: "O, seni istihkâr ve tezlil için burada bıraktı, başka bir şey için değil" derler. Bu sözlerden müteessir olan Hz. Ali, derhâl yola çıkarak Peygamber'i yarı yolda yakalar. Geliş sebebini öğrenen Resûlullâh, geri dönmes ihusûsunda Hz. Ali'yi şu sözleriyle iknâ eder: "Ben seni, arkamda bıraktıklarım için Medîne'de koydum. Hemen dön benim âilem ve kendi âilen husûsunda benim yerimi al"²⁰.

Tebük yolu katedilirken, belli bir konak yerinde içme suyu sıkıntısı çekilir. Duyulan bu darlık üzerine münâfıklar: "İşte şimdi o da, adamları da susuzluktan helâk olacaklar." demeye başlarlar²¹.

Yine bu sefer esnâsında bir kısım münâfıklar, "müslüman askerleri korkutmak için"²² zanneder misiniz ki sarışınlarla (grekler) yapılacak harp, arapların kendi aralarında yaptıkları harp

gibi olacak. Fakat onlarla Araplar arasında hiçbir benzerlik yok. Allâh'a kâsem olsun şimdiden sizi dağlara kaçmış görüyoruz." demeye başlarlar. Hâdiseye, kendisine ulaşınca Hz. Peygamber bunları hesâba çeker. Söylediklerini inkâra mecâl bulamayan berikiler, sözlerinin basit bir şakadan ibâret olduğunu iddia ederlerse de,²³ Hz. Peygamber'e gelen bir vahîyle kınanırlar²⁴.

Müslim'in bir rivâyetinden, ismi açıklanmayan bir sefer sırasında, Müslümanların mâruz kaldığı bir yiyecek sıkıntısı esnâsında, Abdullâh İbnu Übey'in yakınlarına: "Resûlullâh'ın etrafında kileremker olmayın ki onu terkedip dağılsınlar" der ki, hâdiseye Kur'ân-ı Kerim de yer verir²⁵.

Yine aynı Abdullâh İbnu Übey, Benû Müstalik seferi sırasında, Mekkeli bir muhâcirle, Medîne'li bir Ensârî arasında çıkan bir münâkaşadan istifâde ederek araya girip iki gurup arasında şümüllü bir nifak çıkarma teşebbüsünde bulunur. Gerçekten ciddi bir hâdisenin çıkmasına ramak kalmıştı ki, Hâdiseye güçlkle önlenir. İşte bu fırsatta Ensârî tahrîk için şöyle söylüyordu: "Biz muhâcirleri besleyip himâye etmiş olmanın mükâfatını işte böyle çekiyoruz. Tıpkı, besleyip büyütüldükten sonra, sâhibini yiyen köpek gibiler. Mâmafih Medîne'ye varınca, en şerefli ve kuvvetli olanlar en hakîr ve zayıf olanları muhakkak çıkaracaktır". Bu sözler Hz. Peygamber'e ulaştırılır. Resûlullâh, Abdullâh'ı sorguya çeker. Fakat berikisi böyle bir şey söylemediğini

Hız.
PEYGAMBER'İN
MÜNÂFIKLARA
KARŞI
TAKİP ETTİĞİ
SİYASET

(19) İbnu Sa'd (Tabakâtu'l-Kübrâ, Leyden, 1904, 111, 119; Vâkidî 3, 995.

(20) İbnu Hişâm: s. 946.

(21) Taberî: 3, 166.

(22) İbnu Hişâm: 951.

(23) Taberî: 3, 167.

(24) Kur'ân, Tevbe: 9, 66.

(25) Kur'ân, Münâfikûn 63, 7. Müslim, Sıfâtu'l-Münâfikîn 1; Bak.

DIYANET
DERGİSİ
CİLT: XVI
SAYI: 4

TEMMUZ
AĞUSTOS
1977

245

yeminle te'min ederse de, bir müddet sonra gelen bir vahiy, Hz. Peygamber'e ulaştırılmış olan şikâyeti doğrular. Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in 'Abdullâh İbnu Übey'in şiddetle tecziye edilmesi husûsundaki talebini: "Kâfirlere, "Muhammed, kendi arkadaşlarını öldürtüyor dedirtmem" diyerek reddeder²⁶.

Kezâ aynı 'Abdullâh İbnu Übey ve diğer münâfıklar, Yahûdileri Hz. Peygamber'e (a.s.) karşı mukâvemet etmeye teşvik ediyorlar, onlara yardım vaadlerinde bulunuyorlardı²⁷.

3. HZ. PEYGAMBER'İN (A.S.), MÜNÂFIKLARA KARŞI TUTUMU

Buraya kadar belli bâzı hâdiselerin ışığında, münâfıkların arkası kesilmeden devâm eden hasmâne faaliyetlerini görmüş olduk. Hz. Peygamber'in (a.s.) bunlar karşısındaki davranışı, diğer gurublara karşı olan davranışlarından bir hayli farklıdır. Meselâ; Mekke hayâtında müşriklere karşı son derece sabretmiş, müslümanların her çeşit mukâbele taleplerine şiddetle karşı koyarak sabrı, sabredemiyenlere hicret etmeyi tavsiye etmiş iken, Medîne hayâtından sonra, gelişen yeni şartlara uygun olarak taktik ve tâbye değiştirerek, gerek müşrikler ve gerekse Yahûdiler karşısında enerjik ve aktif bir siyâset tâkip etmiştir. Bâzen sabretti ise de, çoğu kere tavır takındı. Hasmâne olan her bir ciddî harekete karşılık verdi. Yıkıcı faaliyetleri ileri götüren fertleri tenkil etti. Hülâsa burada mukâbele-i bil-mîsli siyâsetine esâs ittihâz etti.

Fakat bütün buna rağmen, Hz. Peygamber'in (a.s.) müslümanlar safında yer almış olan münâfıklar karşısındaki tutumu, bunların faaliyeti, Yahûdî ve müşriklerin faaliyetinden daha az yıkıcı ve zararlı olmamasına, hattâ "Münâfıklar müşriklerden daha da fenâ"²⁸ telâkki edilmiş olmasına rağmen, aşırı bir müsâ-maha ile ifâde edilebilir.

Biz bu müsâ-maha politikasını birkaç noktada hülâsa edeceğiz:

1 — Serbestiyet, 2 — Özürlerini kabûl, 3 — İhtiyât, 4 — Psikolojik baskı, 5 — Kendi aralarında bir araya gelmelerini önlemek. Şimdi bunları izâh edelim.

1 — Serbestiyet: Münâfıklar, mü'min olduklarını ilân etmeleri sebebiyle, zâhirde müslümân kabûl ediliyorlardı. Hz. Peygamber (a.s.) onlara karşı, her hangi bir müslümâna nasıl davranmak gerekiyorsa öyle davranıyordu. Onlar cemiyet içerisinde serbestti ve müslümanların sâhip oldukları bütün ictimâî haklardan istisnâ ve tahdîd olmaksızın istifâde ediyorlardı. Cemâatle kılınan bütün namazlara, askerî seferlere iştirâk ediyorlar, ganimetten eşit şekilde paylarını alıyorlardı vs...

Hattâ öyle geliyordu Hz. Peygamber (a.s.), onlara karşı filli bir baskı ve tâkip sistemi de kurmamıştı. Yıkıcı faaliyetleriyle ilgili bir şikâyet vâki olmadıkça onların hissedecekleri kontrol, teftiş, tâkip, muâheze diye bir şey vâki değildi. Şikâyet vâki olunca veyâ fiillerine bizzât şahid olunca, o vakit bunu küçümseyip geçiştirmiyor, gereken tahkîkâtı yapıyor, sorguya çekiyordu. Suçlarını bâzan te'villi olarak itirâf ediyor idiyeler de, çoğu

(26) Bak. Taberî 3, 74; Buhârî, Menâkıb 8, İbnu Hişâm s. 758; İbnu Sa'ad IV2, 70; Müslim, Sifâtu'l-Münâfikin 1, Kur'an, Münâfıkûn 63, 1-8.

(27) İbnu Hişâm, s. 683; İbnu Sa'd. II, 41.

(28) Ali İbnu Ebi Tâlib, Nehcu'l-Belâğa, Beyrut, 1967, s. 285.

kere inkâr ediyorlardı. Gerek inkârlarını reddetmek, gerekse fiillerini ve içinde buldukları hâllerini kınamak için, sık sık haklarında vahiy geliyordu.

Hz. Peygamber, gerek şahsî tahkikatı sonunda, ve gerekse vahiy yoluyla haklarında vâki olan ihbâr sonunda, sübût bulan cürümlerinden dolayı onları tecziye cihetine gitmekten ziyâde, tevbe etmeye, af dilemeye dâvet diyordu. Meselâ; Abdullâh İbnu Übey'in "Medine'ye varınca en şerefli ve en kuvvetli olanımız, en hakîr ve zayıf olanı muhakkak çıkaracaktır" dediğini, inkârından sonra gelen vahiy böyle söylemiş olduğunu te'yid edince, özür dilemesi için teşvik edilirse de, berikisi buna yanaşmaz²⁹.

2 — Özürlerini kabûl: Hz. Peygamber'in, tevbeye gelme dâvetine icâbet ederler veyâ herhangi bir faaliyete katılmama husûsunda bir bahâne ileri sürecek olurlarsa, Hz. Peygamber (a.s.) özürlerini derhâl kabûl ederek affediyor, haklarında Allâh'tan da af talebediyordu.

Şikâyet hâlinde, ithâm edildikleri filli yapmadıklarına, söyledikleri ileri sürülen sözü söylemediklerine dâir yemin ederek, reddederler ve o sırada bir vahiyle tekzib de edilmezlerse, Hz. Peygamber bir hikmete mebnî, mâsumiyetlerini kabûl ediyor, şikâyetçileri de azarlıyordu.

Bu cümleden olarak, Tebük seferine çıkarken, sefere katılmayıp Medine'de kalma husûsunda özür beyân eden 80 kadar münâfığın özrünü kabûl etti³⁰. Halbuki aynı şekilde özür beyan eden Benü Gifâr'dan bir grubun

özrünü reddetti. Kezâ Tebük seferinden döndükten sonra, sefere katılmayan münâfıklardan, huzûruna çıkarak özür beyânıyla af dileyenleri affettiği hâlde, aynı suçtan dolayı af dileyen üç samimî müslümanı affetmedi³¹. Bu üç müslümana verilen cezâ o kadar şiddetli idi ki, âyet-i Kerime'nin ifâdesiyle: "Arz bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları onları sıkıtkca sıkıyordu"³².

Haklarında uygulanan bu mü-sâmaha siyâseti, o kadar umûmî ve gündelik idi ki münâfıklar, Hz. Peygamber'i (a.s.) saflıkla tavsif ederek alaya almaya başladılar. Şöyle diyorlardı: "Gerçekten Muhammed, sâdece bir kulaktan ibârettir. Kendisine kim ne söylerse hemen tasdik eder". Onlar hakkında Allah (c.c.): "İki yüzlülerin içinde "O, her şeye kulak kesiliyor." derler. Deki; O, sizin için bir hayır kulağıdır. Allah'a inanır, Mü'minlere inanır, içinizden îmân edenler için bir rahmettir o. Allah'ın resûlünü incitenlere can yakıcı azab vardır."³³ buyurur. İbnu Kesîr, onların bu sözle kasteddikleri şeyi şöyle açıklar: "Kim bizden kendisine söz ederse ona inanır, sonra biz kendisine varır, yemin ederek bu söyleneni inkâr ederiz. Bu sefer de bizim söylediklerimizle inanır"³⁴.

Hz. Peygamber'in (a.s.), onların şefi durumunda olan Abdullâh İbnu Übey'e karşı davranışı, münâfıklar husûsunda tâkip edilen siyâseti kavramada en iyi ve iknâ edici bir örnektir ve mâni-dârdır:

HZ.
PEYGAMBER'İN
MÜNÂFIKLARA
KARŞI
TAKİP ETTİĞİ
SİYÂSET

DIYANET
DERGİSİ
CİLT: XVI
SAYI: 4

TEMMUZ
AĞUSTOS
1977

247

(29) Kur'an, Münâfikûn 63,5.

(30) Vâkidî: 3, 995.

(31) İbnu Sa'd: III, 119.

(32) Kur'an, Tevbe: 9, 118.

(33) Tevbe Süresi: 61. İbnu Hişâm: s. 364.

(34) İbnu Kesîr: 3, 415.

Rivâyetler, Hz. Peygamber'in (a.s.) bâzı meselelerde kendisiyle istişâre edip, fikrini aldığı³⁵, en ciddî işlerde bile, şefaatçi olarak araya girdiği vakit reddetmediğini³⁶ göstermektedir. Müslümanlara karşı işlediği çok açık komplo ve desiselere rağmen, hemen hemen her seferinde affa mârûz kalmıştır: Daha önc de zikrettiğimiz Benû Müstalik seferindeki hâdise üzerine, öldürülmesi için sâdece bir kısım müslümanlardan öte, bizzât oğlu Abdullâh Hz. Peygamber'e baş vurarak kendi elleriyle babasını öldürme izni talep eder. Hz. Peygamber'in cevâbı şöyledir ve son derece mânidârdır: "Hayır, biz ona karşı dâima hayırhâh olacağız. O bizimle olduğu müddetce, bizden sâdece hüsn-i kabûl ve iyi muâmele görecektir"³⁷.

İfk hâdisesinin ilk âmîli ve birinci derecede muharriki olmasına rağmen, kendisine hadd-i kazf uygulandığına dâir rivâyetlerde bir sarâhata raslayamıyoruz. Halbuki hâdisede suçlu görülen diğerleri, cezâlandırılmışlardır³⁸.

3 — İhtiyât: Yukarıda anlatılan bütün müsâmaha, af ve hoşgörüsüne rağmen Hz. Peygamber, münâfıklara karşı ihtiyâtı elden bırakmamıştır. Onların daha ciddî, telâfisi kâbil olmayacak herhangi bir eyleme geçmemeleri için, son derece dikkatli olmuştur. Şefleri bulunan Abdullâh İbnu Ubey'i ehemmiyeti büyük olan her bir askerî seferde, adamlarına komutan olarak yanında berâber bulundurdu. Bu davranışına, Tebuk seferini bir istisnâ sayabiliriz. Abdullâh katılmak istemeyince, Hz. Peygam-

ber illâda katılması için ısrâr etmedi. Bunun da sebebi şüphesiz, Medîne'nin civârında yer alan bütün kabîlelerin o zamana kadar islâmlaşmış olmasıdır: Bu durumda Abdullâh İbnu Ubey, hiç bir şey yapamazdı. Mamâfih Hz. Ali'yi yine de Medîne'de bırakmayı ihmâl etmedi.

4 — Psikolojik baskı: Hz. Peygamber, münâfıkları cemiyet içerisinde serbest bırakmakla berâber, bir kısım davranışlarıyla onlar üzerinde mütemâdî bir korku ve bunun neticesi olarak d psikolojik bir baskı husûle getiriyordu. Bu cümleden olarak, gerek Hz. Peygamber şahsen, ve gerekse hemen hemen her bir ciddî eylemlerinden sonra gelen vahiyler, onların menfî davranışlarını yüzlerine vuruyor, inkâr etmelerine mecâl bırakmıyorlardı. Meselâ; bir seferinde onlardan bir gurubun bir araya gelip, aralarında fiskos yaptıklarını gören Hz. Peygamber (a.s.) yanlarına gelerek: "Siz şu maksatla bir araya geldiniz, şunları şunları söylediniz, kalkın Allâh'tan af dileyin, sizin için ben de af diliyorum" der. Onların hiç kıvılcama dıklarını görünce, talebini üç defa tekrârlar. En sonunda her birini teker teker ismen çağırarak sûretiyle yerlerinden kaldırmak zorunda kalır³⁹. Bir başka seferinde onların bir araya gelip konuştuklarını gören Hz. Peygamber, bir müslümanı yollayarak: "Git, onlara deki: "Siz şunları şunları konuştunuz..." ve emir yerine getirilir⁴⁰.

Hülâsa Resûlullâh'ın bu siyasetinin neticesi olarak, hilelerini, Allâh Hz. Peygamber'e haber ve-

(35) İbnu Hişâm: s. 584.

(36) İbnu Sa'd: II, 1, 19, 20: Vakidi: 1, 177-78.

(37) İbnu Hişâm: s. 760.

(38) İbnu Kesir: 5, 68.

(39) İbnu Sa'd: II, 116.

(40) İbnu Hişâm: s. 952.

recek diye, mütemâdî bir korku içerisinde idiler⁴¹. Âyet-i Kerîme, bu mühim husûsî şöyle yer verir: "Münâfıklar, kalplerinde olanı kendilerine açıkca haber verecek bir sûrenin tepelerine indirilmesinden dâima endişe ederler. De ki: Siz maskaralık yapadurun. Allâh kaçınageldiğiniz şeyi (zâten) meydana çıkarandır"⁴². Yine Kur'ân-ı Kerîm: Askerler arasında, herhangi bir sebeble çıkan bir gürütüyü bile, kendi aleyhlerine zannedecek kadar devamlı bir korku içerisinde olduklarını haber verir⁴³. Ki bütün bunlar Hz. Peygamber'i n(a.s.), onlara karşı tâkibettiği psikolojik baskı siyâsetinin başarısını ifâde eder.

5 — Kendi aralarında bir araya gelmelerini önlemek: Hz. Peygamber'in, münâfıklara karşı tâkip ettiği siyâsetin bütün gâyesi, hedefi, maksadı —kanaatimizce— bunların ayrı bir cemâat hâlinde İslâm cemiyetinden kopmasını önlemeye yönelmiştir. Onlara gösterilen müsâmahe, af, ih-sân, İltifat vs... gizlemeye çalıştıkları dalaverelerini, inkâr ettikleri bölücü faaliyetlerini yüzlerine vurmak sûretleyle, korku ve psikolojik baskı altında tutulmaları, hep bu hedefin gerçekleşmesi içindi.

Bu maksadla Hz. Peygamber'in gösterdiği diğer bir gayret, onların gerek câmide, gerekse husûsî evlerde müslümanlardan ayrı olarak bir araya gelmelerini önlemektir. Husûsî ictimâlar, onların müşterek bâzı fikirler geliştirerek, bir nevi efkâr-ı umûmiye tekvîn etmelerine ve bu oluşturulan efkâr etrafında cemâatleşip teşkilâtlanarak, bir kısım düzenli, plânlı, hesâplı ey-

lemlere girişmelerine sebep olabildi. Ayrıca onarın bu kopuşu, İslâm'ın, daha yeni girdiği, davranışlarda henüz Câhiliye devri teâmül ve değerlerinin hâkim olduğu Arap cemiyetinde kan, menfaat, ittifak vs. bağlarla bağlı bulunan pek çok müslümanı da, onlar safına çekebilir, böylece İslâm'ı zayıf düşürebilirdi.

İşte bu ve benzeri mülâhazalarla Hz. Peygamber (a.s.), onların bir araya gelmelerine meydan vermedi. Bir seferinde mescidde bir gurup münâfığın, birbirine kapanmış olarak bir araya toplanıp, aralarında alçak sesle fiskos yaptıklarını görünce Resûlullâh, onların mescidden derhâl çıkarılmaları için yanındakilere emreder. Bunun üzerine tekme, tokat, yerlerde sürüyerek müslümanlar, onları dışarı atarlar⁴⁴. Bir başka sefer Süveylim isminde bir yahûdî'nin, evinde toplanarak Tebük seferine katılmak isteyenlere mâni olmaya çalışan bir gurup münâfığın üzerine Hz. Peygamber, Talha'nın başkanlığında bir ekip yolluyarak evi yakmalarını emreder. Emir derhâl infâz edilir⁴⁵.

Kezâ Hz. Peygamber (a.s.) Tebük seferinde iken, münâfıklar tarafından inşâ edilmiş olan meşhûr Mescid-i Dirâr'ın yıkılması da aynı gâyeye mâtûf idi: "Onların burada toplanarak,, müşterek bir efkâr'ı umûmiye tekvîn etmelerine mâni olmak". Nitekim Taberî, buranın inşâ gâyesini: "İbâdet etme bahânesiyle orada toplanabilmek, hakikat-ı hâlde ise, orada müzâkerede bulunmak, şikâyetlerini birbirine ulaştırmaktı." diye tavsif eder⁴⁶.

Kur'ân-ı Kerîm de bu inşaat-

Hz.
PEYGAMBER'
MÜNÂFIKLAR
KARŞI
TAKİP ETTİĞİ
SİYÂSET

DİYANET
DERGİSİ
CİLT: XVI
SAYI: 4

TEMMUZ
AĞUSTOS
1977

249

(41) A.e.: s. 951.

(42) Kur'ân, Tevbe: 9, 64.

(43) Kur'ân, Münâfıkûn: 63, 4.

(44) İbnu Hişâm: s. 370.

(45) A.e.: s. 944.

(46) Taberî: 3, 169.

tan gâyenin, netice itibâriyle "nifak" ve müslümanlara zarar vermek olduğunu" Hz. Peygamber'e haber vermiştir⁴⁷. Bu konuda Hz. Peygamber'in (a.s.) ciddiyetini ve müsâmaha tanımaz tutumunu, Mescid-i Dirâr'ın yıkılması için verdiği emrin sertliğinde görmek mümkündür: "Gidin bu mescidi yıkın inşaatta kullanılan taş, toprak ne varsa parça parça edin, odun, kereste ne varsa yakın." Bu emirde inşaat malzemesine gösterilen reaksiyon aslında maddeye değil, bu maddeyi şekillendiren menfî, yıkıcı gâyeye mâtuftu. Zira kendi aralarında başka sûrette toplanıp cemaatleşemeyen münâfıklar ibâdet ve dindarlık gibi mâsum ve matlûb bir bahâne ile toplanarak nifaklarını teşkilâtlandırmak gâyesiyle bu mescidi, yâni. Mescid-i Dirâr'ı inşâ etmişlerdi. İşte Hz. Peygamber (a.s.) bu menfûr gâyeye karşı idi.

Hüseyin Heykel, Mescid-i Dirâr'ın yaktırılması ile noktalanmış, münâfıklara karşı tâkib edilen siyâsetteki sertleşmeyi, şöyle izâh eder: "Tebük seferinden sonra İslâm Medine'den dışarı çıkmıştı. Yâni, Hz. Peygamber'in kontrolünün dışına çıkmıştı. Bu andan itibaren müslümanlar arasında cereyan edecek şeyleri bizzât tâkip ve murâkabe etmek artık Resûlullâh için mümkün değildi. Eğer tenkil etmeyecek olursa, münâfıklar eskiye nazaran, çok daha tehlikeli olabilirlerdi. Bu sebeple Tebük seferinden sonra onlara karşı daha şiddetli davrandı"⁴⁸.

İslâm'ın kazandığı güce paralel olarak —diğer guruplara karşı olduğu gibi, onlara karşı tâkip edilen siyâsette de sertleşme

inkâr edilemez. Nitekim, Abdullâh İbnu Übey'in cenâze namazını kıldırması hâdisesinden sonra, gelen vahiy bundan böyle münâfıkların cenâze namazlarına katılmayı, Hz. Peygamber'e (a.s.) yasaklamıştır⁴⁹ ve Hz. Peygamber de artık hiç bir münâfığın cenâzesine katılmamıştır. Bizzat vahy-i ilâhî ile değişen bu davranış, kanaatimizce, münâfıkların hâsil edeceği zararın mâhiyetinden çok, müslümanların ulaştıkları siyâsî güce göre tesbit edilmiştir.

NETİCE: Hz. Peygamber neticede münâfıklara karşı tâkip ettiği bu müsâmaha ve ihtiyât esâsına dayanan siyâsetin meyvelerini topladı. Müsâmaha ve yumuşak davranışı sayesinde münâfıkların müslümanları terk ederek Mekkeli müşrikler safına geçmek gibi ciddi bir eylemde bulunmalarını önleyerek, İslâm cemâatinin vahdetini korudu. İhtiyâtıyla da onların bir efkâr-ı umûmiye tekvîn ederek onun etrafında teşkilâtlanmalarını önledi.

Şu hâlde, böylece, zamanla geliştirilme imkânı bulamayan ham ve ibtidâî düşüncelere dayanan bidâyetteki muhalefetleri içerisinde mahsûr bırakılan münâfık cephesinin, şefleri olan Abdullâh İbnu Übey'in ölümünden sonra kendiliğinden son bulup dağılması ve tamâmen islâmlaşarak eriyip gitmesi kadar tabii bir şey olamazdı. Ve gerçekten de öyle olmuştur. Reislerinin vefâtından sonra bir münâfık problemi kalmamıştır.

Kur'ân-ı Kerim'in şu âyeti ile mevzûmuza son veriyorum.

"Allah'ın Resûlünde sizin için en iyi örnek vardır"⁵⁰.

(47) Kur'ân, Tevbe: 9, 108-110.

(48) Hayât-i Muhammed, Kâhire, 1956, s. 461.

(49) Kur'ân, Tevbe: 9, 84.

(50) Ahzâb: 21.